

# OVER DEN KIEVIET.

DOOR WIJLEN

Dr. G. A. VENEMA.

De kieviet (*Vanellus cristatus*) is een levendige vogel. Hij bezoekt deze streken, wanneer men enkele gevallen uitzondert, in het begin van Maart. Zij komen niet in eens, maar opvolgend over. Hij schenkt in het voorjaar en in den voorzomer aan onze lage zeer vlakke landstreken, die zich des winters onder water verschuilen of die het water in een drassigen toestand houdt en die zich des voorjaars met een eentonig groen plantenkleed bedekken, eenige afwisseling.

Droogt de voorjaarszon het lage hooiland op, of voeren de sluizen het overtollige water weg, dan verheffen de kleine hoogten, die in deze vlakke alluviën niet eens 1 decimeter in hoogte met de laagten verschillen, zich het eerst boven water, en deze kiest de kieviet zeer gaarne voor broedplaats uit.

Heeft de grond geene in het oog vallende hoogten en laagten, dan weet de kieviet niet minder nauwkeurig dan de ingenieur de plaatsen te vinden die iets hooger, al is het dan slechts 1 of 2 centimeter, dan anderen zijn gelegen, en daar bouwt hij zijn eenvoudig nest. Zou hij weten dat, als de voorjaarsregen onverhoopt weder den waterstand verhoogt, de hoogten zich later dan de laagten met water bedekken en dat de zorg voor de veiligheid der eieren hem raadt, de laagten te

vermijden en de hoogten te zoeken? Maar waarom ontwijkt bij het gevaar, waarmede de drassige gronden hem bedreigen, niet, en waarom zoekt hij niet de hooge heidestreken, het veen, het weide- of bouwland uit, om daar zijne eieren te leggen, zijne jongen uit te broeden? Zou hij weten dat zijne jongen, als zij de eierschaal hebben verbroken, veroordeeld zouden zijn uit gebrek aan voedsel te sterven? Ik weet het niet. Het leven heeft zijne onoplosbare geheimen, en welke baat vindt de wetenschap bij gissingen of bij vragen, waarop geen antwoord mag worden tegemoet gezien.

Die grasvlakten kiest de kieviet echter alleen voor broedplaats. Hebben de jongen de eierschaal verbroken, dan verlaten zij spoedig het nest, en worden zeer schielijk, voordat zij kunnen vliegen, in hunne bewegingen buitengewoon vlug. Ik ontdekte eens in de Beetse bij Laude een drietal jonge kievieten en besloot, dewijl aan ontvluchten niet viel te denken, ze te vangen. Toen zij niet te zamen bleven, maar zich verspreidden, was ik genoodzaakt mijne pogingen tot één der jongen te bepalen. Door zijne korte wendingen, en doordat hij soms in snellen loop plotseling bleef zitten met het doel om zich te verschuilen, kostte die jacht mij meer dan een kwartier uur tijds, voordat ik het jong bemachtigde. De ouden schoten met een haastig geroep, dat angst verried, nu en dan pijlsnel tot dicht op mij neer. Ik gaf den jongen kieviet spoedig zijne vrijheid terug, waarop hij zich, met den kop vooruit gestrekt, zeer snel verwijderde. Het geroep van de ouden was veranderd, er lag een vroolijke toon in. Hebben de jongen zich zoodanig in het gebruik der vleugels geoefend, dat zij de ouden in hunne vlucht kunnen volgen, dan verlaten zij de lage moerassige groenlanden en bezoeken de bemeste zand- en veengronden, of de klei- en zavelstreken, waar zij van insecten, wormen en mollusken leven, die bijna zonder uitzondering voor den landbouw nadeelig zijn. Vooral op de kleigronden, waar de wintergewassen des najaars soms sterk door de grauwe akkerslak (*Limax agrestis*) worden benadeeld, ziet men den kieviet gaarne, dewijl hij de slak voor een lekkernij houdt. De kievieten vereenigen zich in het laatst van Augustus reeds tot koppels. Voegt het toeval die vogels tot een koppel te samen en nemen zij daarin allen op die genegen zijn zich aan te sluiten, of vormt het koppel een familiegroep, waarvan de leden zich uit oude herinneringen te samen voegen? Het is mij onbekend, maar dit is zeker, dat zij vreedzaam onder elkander zijn en hunnen tijd niet misbruiken, door elkander het leven onaangenaam te

maken. De leden van het koppel dringen zich echter, als zij op wei- of bouwland vertoeven, niet vriendschappelijk dicht aan elkander gezeten, te zamen. Zij laten een afstand van 1 of meer meters tusschen elkander open, en korten den tijd niet met een gesprek, zooals de kraaien, maar denken vermoedelijk na over de gebeurtenissen van den dag die voorbij is. Zij zijn veel op de graslanden te vinden en op de wintergewassen en de omgeploegde bouwlanden, nadat het gewas, dat de grond heeft opgeleverd, is ingeoogst. In het laatst van September vertrekken reeds velen, en meer te gelijk, dan in het voorjaar te gelijk aankomen; andere koppels wachten langer. In 1868 trof ik in het laatst van October nog groote koppels, van meer dan 50 stuks, in Friesland aan. In het laatst van November heb ik nog enkele kievieten gezien. Zelden vertoeven eenige kievieten den geheelen winter bij ons, maar dan ook nog alleen als het weder zacht is.

Zijn naam klinkt schel honderdvoudig herhaald boven den moerasgrond in het voorjaar, minder menigvuldig boven het weideland en den bouwgrond in den nazomer en herfst, als de mensch, dien hij zeer terecht wantrouwt, zich in zijne nabijheid vertoont. De kieviet, die den wandelaar opmerkt, heft zich verschrikt in de lucht op, en zijn naam gillend uitroepend, waarschuwt hij zijne makkers om het gevaar te ontvluchten. Dan vliegen allen die zich in den korten omtrek bevinden, haastig op, en de lucht wordt vervuld van het duizendmaal spottend uitgalmende model-kieviet, dat geene sequensen heeft, als het mij vergund is, een term aan de muzikleer te ontleenen, maar alleen een *forto piano*, wat van den afstand afhangt, waarop ieder kieviet zich van den mensch bevindt.

Het is voor onze buitendien zoo prozaïsche landstreek bedroevend, dat de eentonigheid zich hoe langer hoe meer over de vlakte uitstrekt. De vroolijke kieviet sterft in sommige deelen der provincie weg. Veel minder talrijk dan in mijne jeugd zwerft hij des voorjaars boven de uitgestrekte vlakten, die vroeger geheel met gras, thans ten deele met gewassen bezet zijn, rond.

Maar even vroolijk en spottend, even ernstig als vroeger, verstoort de uitroep van zijn naam de stilte van de streek, waar hij huist. Men heeft als oorzaak voor zijne vermindering wel eens aangevoerd dat in Frankrijk de jager hem als een smakelijk wild beschouwt en hem in niet minder mate vervolgt dan de patrijs. Mag hierin voor een klein deel de oorzaak zijn te vinden, voor een ander deel voert de land-

bouw in deze streken een onophoudelijken strijd tegen dezen vogel, die hem tot vertrek noodzaakt. Overal toch eischt de moderne landbouw droge gronden. Men verlaagt de peilen, verruimt de afwateringskanalen en, als deze middelen ontoereikend zijn om het water van de gronden te houden, omdijkt men eene uitgestrektheid grond, men bouwt watermolens, en men heeft de zekerheid dat de waterspiegel lager dan vroeger zal dalen. De kieviet, die nu geen drassige broedplaats vindt, verlaat den grond die hem vroeger zoo aantrekkelijk was en verhuist naar vochtiger en moerassiger oorden, en, zoo hij deze niet vindt, legt hij geen eieren, omdat hem, in het voor hem onherbergzaam oord, de hoop is ontnomen, om zijne jongen aan den hongersnood te onttrekken.

Vele streken kan ik noemen waar men het vroolijke geroep van den kieviet sedert eenige jaren niet meer hoort, waar die vogel zelden of niet meer gezien wordt. In andere streken van deze provincie vermindert hij in geenen deele, maar hij is er zelfs talrijker dan vroeger. In de Mussel, eene uitgebreide breede grasvlakte die zich ver achter Onstwedde uitstrekt, in de lage vlakken van het Sellinger meer en om Wollingehuizen en Jipsingehuizen, is zelfs de kieviet vermeerderd, en in de Made landen, tussehen Groningen en Tonhol, heeft men althans in de laatste jaren geene vermindering van die vogels waargenomen. Naar die lage streken verhuist hij om te broeden, uit de oorden die nu en dan worden drooggelegd.

Algemeen gelooft men dat de kieviet zijne broedplaats, of, is hij nog in zijne jeugd, het oord waar hij geboren is, terugzoekt.

Het nest van den kieviet is zeer eenvoudig. Het mannetje krabt met de pooten, terwijl hij in het ronde loopt, het nest iets komvormig uit, terwijl het wijfje om hem heen loopt. Zou ze hem terechtwijzen, als aan zijn arbeid iets hapert? Zonder er aan te denken om het met droge grashalmen of plantenvezels te bekleeden, vertrouwt het wijfje op dien kouden grond hare eieren. In de Provincie Groningen beginnen de kievieten, als de vorst is geweken, in den regel niet voor den 23sten of 24sten Maart met het leggen der eieren. Zeer spaarzaam worden er vroeger enkelen gevonden. Men weet dat aan Prins Willem V op den 8sten Maart, zijnde zijn verjaardag, door Friezen kievietseieren ten geschenke werden aangeboden.

De kieviet legt niet meer dan 4 eieren. Op het eerst gelegde ei begint zij reeds te broeden. De broedtijd is 16 dagen. Onverwijd

nadat de jongen het ei hebben verlaten, verlaat het wijfje met de jongen het nest. Het mannetje blijft bij hen. Wel is het waar dat men soms vijf of zes eieren in het nest vindt, maar men gelooft niet zonder grond dat men voor oorzaak daarvan moet aannemen dat een wijfje hare eieren bij die van een ander voegt.

Het vinden der eieren eischt veel ondervinding. Men dwaalt zeer als men uit de wendingen, uit het haastig nederschieten van het mannetje, dat van veel onrust en zorg voor de eieren blijken geeft, of uit zijn angstig geroep de aanwijzing van het nest wil zoeken. De mannetjes volgen den eierzoeker, schieten tot kort bij zijn hoofd neer, en als zij bij zijne wandelingen eenigen tijd alle soorten van kromme lijnen boven en om hem in de lucht hebben beschreven, verlaten zij hem haastig, en de plaats wordt door anderen ingenomen. Ik wil echter niet beweren, dat eene nauwkeurige waarneming en vergelijking van de vlucht der mannetjes niet tot eenige regels zouden voeren om de nesten te vinden, maar tot nog toe heeft, voor zooveel ik weet, niemand zich aan dien zeker inspannenden en tijdroovenden arbeid gewaagd.

Bij het zoeken der nesten moet men steeds de oogen ver voor zich uit, op den grond gericht, houden. Ik geloof dat de naastbijzijnde mannetjes, die zich onverwijd in de lucht verheffen als men in de eenzame en eentonige grasvlakten omdwaalt en een schelklinkend geroep aanheffen, de wijfjes waarschuwen om de nesten te verlaten en wel ieder mannetje zijn wijfje. Het wijfje vliegt niet van het nest op, zij verwijdert zich snel loopende een klein eind, om dan in de vlucht haar heil te zoeken. Wie dus het nest wil vinden houdt zijne oogen vooruit op den grond gericht, en waar een wijfje snel loopend wordt gezien, of waar het zich door de vlucht verwijdert, daar kan men zeker zijn een nest aan te treffen. Niet altijd heeft het wijfje als het opvliegt eieren. Dragen hare vleugels haar naar boven in eene verticale richting of in eenen lijn die daarvan weinig afwijkt, dan heeft zij niet alleen geene eieren, maar het is twijfelachtig, of zij de plaats heeft uitgekozen, waar het mannetje het eenvoudig nest zal uitgraven en tot een bolvormig segment zal uitronden. Zij vliegt dan zwierend in 't rond, geen gedachte van toekomstige kinderliefde voert haar naar het groene graskleed der lage vlakke terug.

Heeft zij haar nest gereed en reeds één ei in het eenvoudig nestje nedergelegd, dan vliegt het wijfje, nadat het zich eerst een weinig van het nest heeft verwijderd, ongeveer 20—30 of meer meters in eene

schuine richting in de lucht omhoog; maar het nest heeft voor haar hart eenige aantrekkingskracht, en, als zij zich al vliegende van 200 tot 400 meters van het nest heeft verwijderd, wordt zij gedrongen om zich op de grasvlakte neder te zetten.

Bevat het nest van 2—3 eieren, dan klimt zij, als zij door angst gedreven het nest verlaat, niet hooger dan 10—15 meters in de lucht op, maar daalt op 50—60 meters afstand van het nest weder op den grond neder. De liefde voor hare toekomstige jongen laat haar niet toe om zich van het nest, dat hare hoop bevat, op grooteren afstand te verwijderen.

Zij heeft mogelijk naar de pas begonnen bloedsomloop, die het embryo een spoor van aangevangen leven geeft, geluisterd, of de jongen zijn verder ontwikkeld en hunne borst is slechts door de dunne schaal van de moederborst gescheiden; hare hoop om hare jongen te zien is aangewakkerd, en nu is er scheller geroep, nu zijn er angstiger kreten van het mannetje nodig, als haar gevaar nadert, om haar het nest te doen verlaten. Met weerzin verwijderd zij zich, zij vliegt pas 3 meters hoog, en, als zij van 10—15 meters van het nest is gevlogen, loopt zij een eind, en dan heft zij zich weder op om op denzelfden afstand nogmaals rust op den grond te zoeken.

Dat zijn de geheimen van de vlucht van het wijfje, die den eierzoeker tot aanwijzing dienen van de plaats van het nest en hoeveel eieren het bevat.

Ik heb mij bij het verdeelen der Marken in Westerwolde dikwijls met het zoeken naar kievietseieren zeer aangenaam bezig gehouden; de vlucht van het wijfje was voor mij de eenige gids om het nest te vinden.

Er zijn er die andere aanwijzingen in de vlucht van het wijfje vinden, om te bepalen of de eieren reeds aangebroed zijn of niet. In een aan jacht en visscherij gewijd tijdschrift van VERSTER VAN WULVERHORST vond ik aangeteekend, dat de eieren bedenkelijk zijn, als het wijfje, onder het vliegen, één poot of beide pooten laat hangen, en dat de eieren bepaald aangebroed zijn, als het wijfje, in eene korte vlucht tegen den wind in den grond bereikt hebbende, zich onmiddellijk schudt en de vederen niet dadelijk glad aanliggen. Ik ben niet in staat om die regels te bevestigen of te bestrijden, maar ik mag toch niet nalaten om er de aandacht op te vestigen dat het moeielijk, zoo niet ondoenlijk zal zijn, om te onderscheiden of het wijfje van den kieviet al dan niet met

glad gestreken vederen bedekt is, en wel omdat zij te schuw is, om haar op dien korten afstand te naderen.

In een ander werkje, en wel in de *Blikken in het leven der Natuur*, jaargang 1859, wordt in het algemeen opgegeven dat de wijze van het vliegen van den kieviet verschilt naardat hij eieren heeft of niet, of naardat de eieren den tijd zijn genaderd dat de jongen den dop zullen verlaten, of dat die tijd reeds vervlogen is; maar de schrijver blijft in gebreke om te beschrijven hoe uit de vlucht der kievieten tot het getal en den toestand, waarin de eieren verkeerden, kan worden besloten. Wie den vogels liefde toedraagt rooft geene aangebroede eieren, maar geeft ze, nadat het onderzoek, als dit noodig is, is afgeloopen of zij al of niet in dien toestand verkeerden, aan het nest terug en zorgt tevens, dat de naar boven gerichte zijde van de schaal vóór hij het ei uit het riet nam, weder boven blijft, als hij het ei aan het nest teruggeeft. Wie eieren wil vinden begeeft zich des morgens zeer vroeg naar de vlakte. Het wijfje broedt onafgebroken van des avonds tot des morgens 9 of 10 uur, het mannetje broedt niet. Dan verlaat zij nu en dan het nest om voedsel te zoeken, en den eierzoeker ontbreekt daardoor de aanwijzing die het opvliegen van het wijfje hem geeft om het nest te ontdekken.

De kieviet vindt in de wet een beschermer, wat niet altijd het geval is geweest. In de wet van 11 Juni 1814 Staatsbl. No. 97 werden de kievieten niet genoemd; in de daarop gevolgde wet van 6 Maart 1852 Staatsbl. No. 47 heeft men verboden om kievieten met netten te vangen; het verkoopen, te koop uitstallen of vervoeren harer eieren werd vrijgelaten tot den 5den Mei. Maar de wet van 13 Juni 1857 Staatsbl. No. 87 geeft den kieviet nog een afdoenden waarborg voor het behoud van zijn leven, daar zij voorschrijft dat kievieten noch mogen worden geschoten noch gevangen. Ten opzichte van het vervoeren en verkoopen harer eieren zijn de bepalingen in deze wet gelijkkluidend aan die welke in de wet van 1852 zijn opgenoemd.

Wat het leven van den kieviet aangaat, vind ik den waarborg, dien de wet haar geeft, zeer verstandig. De kieviet leeft geheel van kleine diertjes, waaronder velen die men schadelijk voor den landbouw kan noemen voorkomen; de grauwe akkerslak (*Limax agrestis*) vindt in hem eenen geduchten vraatzuchtigen vijand, en het ware zeer te wenschen dat hij, vooral des najaars, boven en op de met wintergewassen bezette kleigronden, als die slak het jeugdig gewas benadeelt, zeer talrijk werd aangetroffen. De landbouw zou daarbij worden gebaat en

de kieviet zou er eene met overvloed van spijzen bezette tafel vinden, wat, even als bij ons menschen, zooveel zou bijdragen tot der kievieten geluk.

Het rapen van kievietseieren is in de provincie Groningen meest een arbeid van uitspanning, maar tevens van winst, waaraan door velen de zondagmorgen wordt ten offer gebracht.

Een kleiner getal van personen voert de hoop op winst in het laatst van Maart en April naar de lage grasvlakten om de kievietseieren te zoeken, en die winst is soms zeer bevredigend; maar wie geen lust voor het genoegelijke en zoo vrije omzwerven in den vroegen morgen in het veld gevoelt, houde zich te huis en late de winst aan anderen over.

De opbrengst der gevonden kievietseieren in deze provincie kan door mij zelfs bij raming in geene cijfers worden gebracht. In Friesland, dat geheel door eene lage grasvlakte wordt doorsneden, is de opbrengst zeer aanzienlijk. Men voert daar de kievietseieren voor verreweg het grootste deel naar Engeland uit. In het werkje *Blikken in het leven der Natuur*, Jaargang 1859, wordt opgegeven dat aldaar de kievietseieren bij verkoop meer dan f 80,000 'sjaars opleveren. Al gelooft men ook dat deze cijfers bij raming zijn verkregen en dus niet veel vertrouwen verdienen, dan mag men toch voor waarheid aannemen, dat de opbrengst van den verkoop van kievietseieren in Friesland aanzienlijk is.

---

#### VERBETERING.

Op bl. 12 der vorige aflevering, noot, staat: *Metamorphosis generalis*. Dit moet zijn: *Metamorphosis naturalis*.

---